

PEDRO MIGEL URRUZUNOREN OROITZA*Julene Azpeitia*

Don Pedro Migel Urruzuno jaunari, nere aitak zion zor bat ordaindu nai nuke gaur.

Nere aita, Marcos Azpeitia, zumayarra, karlistak egin zuten bigarren gerratean, soldau ibillia zan, 18 urtetik 22 garreneraño, baiña ez iñungo legeak arrapatu zutelako, bere gogoz jua da baizik, orduko bertso-berri, bertso-paper edo "bolandera" batzuentan kantatzen zuten bezela:

Boluntariamente
artu nuen arma
negarrez utzirikan
aita eta ama.

Lenengotik, SantaKutz abadeakiñ mendian ibilli zan, beste amar mutillekiñ, arma gabe, gorosti makilla aundi bana besoan zutela, arik eta fusillak ekarri zituzten arte.

Lenengo izan zituzten fusillak "azpeitiana" izena zutenak, zazpi kilo astunean. Geroago, "manchester" edo orrelako izendunak, Ingalaterratik ekarriak. Orduantxe bai pozik SantaKutz abadearen mutillak!!!

Gure aitak ezan oi zuan: "A!, fusillak gizonari indar aundia ematen dio. Guk, Mantxester fusill bana artu genduanean, Madrilleraño juteko bildurrik ez gendun, SantaKutz abadeakiñ".

Endarlatza'n karabiñeruak afusillatu zituztenean, an zan gure aita, "partidako" beste mutill danekiñ. Euren izenak ondo zekizkian, eta nungoak ziran: bat Ernani'koa, beste bat Abaltzizketa'koa, eta abar. Zertzelada aueek, ondo jakiñ bear nituzke nik, ainbeste bider, gaztetxoa nintzanean aitari entzundako gauzak diralako.

Gauza auek esaten asiten zan guztian, esan oi zuan: "bart arratseko aparria baiño obetoago oroitzen naiz ba ni, egun artako gorabeera guziekiñ".

Gero, SantaKutz abadeak iges egiñ bear izan zuanean, nere aitak (beste batzuekiñ) lagundu zion Donibane Loitzuneraño, eta ango kaian, negarra begian zuala betiko agurtu.

Zortzigarren batalloian sartu zituzten SantaKutz'ekin ibilli ziran mutillak, nere aita ere bai. "Eta Durangoko Andra Mari eleizpean 8 garren batalloi berriak formatu eta eleizpeari bira osoa eman ziola esatean: "ayek mutillak, danak euskaldunak, sasoirik onenean Somorrostro'n ill- ziran geyenak. Gutxi gelditu giñan bizirik".

Baiña goazen, Don Pedro Migel apaiza jaunari, nere aitak zergaitik zion, nik gaur ordaindu nai dudan zorra esatera.

Nere aita zauritua izan zan, ez dakit Oyartzun'en edo Ernani'n, eta Loyola'ko Gaxotegira eramán zuten. Bala bi zituan aldian, bat, ezkerreko besotik sartu, eta bizkarretik ertena, ta bestea barruan gelditua. Garai artan, zaurituak sendatzeko ziran erremendioakaz / cerato simple eta cerato compuesto / ikusia dago, alegiñak egiñarren, nere aitari barruan gelditu zitza yola bala.

Denbora luzean egon bear izan zuan Loyola'ko Gaxotegian. Eta orra nun ezagutu zuan Don Pedro Migel, gure aitak, ainbeste maite izan zuan abade ona.

Don Pedro Migel jauna, egunero juaten zitzayon ikustaldia egitera, eta alkar izketan egon oi ziran, nere aita oean etzanda eta Don Pedro Migel jarlekuan exerita, patxadaz.

Egun batez geldetu zion: Aizak, Zumaya, eskolan asko ibillia al aiz?

Eta nere aitak: Ez jauna. Lenengo Jaunartzea egiñ arte-raiño bakarrik, eta orduan ere ez egunero. Egunero itxasora, 10 urte nituanetik; eta itxasora erten eziñ zanean, eskolara. Amabi urterekiñ egiñ nuan Jaunartzea, eta geyago, agur eskola! Itxasora beti. Amar urte nituala, Kontzesio egun baten (abendua ren 8 an) bi orduan egona naiz ni Gijon'go barran uretan, ez ittoko, bai ittoko, itxasontzia galduta.

Don Pedro Migelek: Gizajoa! Ez uan ba gogo aundirik izango, berriz itxasora juateko?

Baiña, biziko bagiña, juan egiñ bear, jauna.

Beste egun batean esan zion:

I, Zumaya: Ik eskolan ikasi bear euke. Neuk erakutsiko diat.

Eta nere aitak: Ay, jauna!, edade txarra daukat nik, eskolan ikasteko.

Urruzunok: Onena, mutill, onena. Gainera, pozarren neuk erakutsiko diat.

Eta ala, irakurtzen zekian ezkeru, idazten beriala ikasi zuan nere aitak. Ikasiago ta pozago, baita ere ikasi zituan Aritmetika deritzayon gayan ikasten diran gauza errazak; zenbakiak erderaz idazten eta esaten; asmaketa errazak egiten eta abar.

Ekarri zion "AÑO CRISTIANO" izendun liburu bat, ba-karrik gelditzen zanean, irakurri zezala esanez, goizean ordu betean, eta arratsaldean beste ordu batean, egunero papertxo bat utziaz, noraiño eldu zen jakiteko.

Sor Sotera izena zuan moja batek, esaten zion ordua noiz betetzen zan.

"AÑO CRISTIANO" dana irakurri zuanerako erderaz "derrotian" irakurtzen bai omen zekian.

Gero ekarri zion, itxasgizonak euskeraz erabiltzen dituzten itzekin, euskeraz eta erderaz egindako iztegi lerro luze bat.

Adibidez:

Illargi betea = Plenilunio

Illargi berria = Novilunio

Illgora = Cuarto creciente

Illbera = Cuarto menguante

Itxasgora = Pleamar

Itxasbera = Bajamar

Ipar aize = Viento Norte

Ego aize = Viento Sur

eta abar, eta abar. Bai nere aitak buruz ondo ikasi ere.

Jesukristok bere Berri Onean, esandako: “Ez dakienari erakustea”, ondo baiño obeto bete zuan Don Pedro Migel'ek nere aita zanakiñ. Augatik nai det nik zorra ordaindu.

Loyola'n luzaroan egonda erten zan nera aita, bigarren bala berekiñ zualarik (andik urtietara, ezkondata gero, berez berez erten zion).

Gerratea amaitu zen. Bizirik gelditu ziran mutillak, geyenak Amerikara jo zuten, gure Lege Zarrak kendu zituztelako, Euskal Erritik igesi. Ze burubide oker eta negargarria!!! Euskal Erria gazteri gabe gelditu zan, eta Ego- Amerika izan da euskal abendaren illerria, “El gran cementerio de la raza”, idazle aundi batek esan zuan bezela.

Gerrate bat amaitzen danean, gizonezkoen utsunea agertzen da, ta Gipuzkoan ere ala gertatu zan.

Donostia'ko Komandancia de Marina'n azterketak egiten zirala jakiñ zan Zumaya'n eta ondo ertetzen zuten itxas gizonen, erdaraz “de cabotaje” esaten zayen itxasontzietan, agintzeko baimena ematen ziotela”. “Marinero patrón” tituluz.

Nere aita juañ zan Donostia'ra, Komandancia de Marina-n egiñ zuan azterketa, eta bere titulua patrikan ekarri zuan.

Nere aitaren adiñeko gizonik ez zan Zumaya-n Donostiako Komandancia-n titulua ateratakorik.

Orditik itxasoan ibilli zan beti, itxasontziko agintari. Ezkondu zan eta ni txikia nintzalarik, ekaitz gaizto bategaz izterra autsi zuan itxasoan. Elgoibarko Don Pedro Arrillaga sendagille ospetsuak sendatu zuan.

Ba zekian nere aitak, Don Pedro Migel, Mendaroko mojen kapillau zala, eta idatzi zion. Baita Don Pedro Migel etorri ere. Zer poza artuko zuan nere aitak! Geroztik ez zuan Don Pedro Migel ikusi. Sendatu zanean, berriz ere itxasora juañ zan, len baiño ontzi aundiagoan, eta Lisboan arribadan zegoala, izan gendun Zumayan, Don Pedro Migel Urruzuno zanaren ill-berria.

Nere aita etxeratu zanean eta eriotzaren berri jakin, esan zion amari: Pena dut etxean ez gertatua, etxean izan banintz, juango nintzan ba bere elizkizunetara. Ori baiño geiago zor nion nik abade on ari". Eta begietatik malko bik erten zien. "Zeruna izan dedilla, eta an alkar ikusteko izan gaitezela", esan zion amak.

Don Pedro Migel Urruzuno jaunari, nere aitak zion zor bat ordaitzearren etorri naiz gaur gorazarrezko batzar onetara. Ordaindu ote diot?

* * * * *

Donostia, 73-II-23

EUSKAL-ADITZEKO HIRU -KE ATZIZKIAK

P. Lafitte

Euskal aditzean iduriz hirur *-ke* atzizki aurkitzen ditugu:

— lehena, izen-ordedun formetan, hala nola: *duke*, *zukeen*, *luke*, *buke* hitzetan;

— bigarrena, aditz-izenari lotzen zaiena, hala nola: *egiteke*, *beldurtzeke* hitzetan;

— hirugarrena, *adituketu*, *janketu* bezalako aditz koropilatsu bakar batzuetan.

Askori galde bat heldu zaio gogorat: ea hirur *-ke* horiek egiazki hirur direnetz, ala ez ditugunetz batetarat jo behar. Bertzela erran dezadan: ea hirur iturburutarik heldu diren, ala bakar batetarik; eta, azken kasu huntan, zointarik.

—oOo—

Itxuren arabera, *egiteke* eta *beldurtzeke* bezalako formak dira ulert-errexenak.

Xuberon, Baxenabarren eta Lapurdin ez ditugu behin ere erabiltzen; heien orde *egin gabe* eta *beldurtu gabe* bezalako erran-bideak derabiltzagu.